

מפגש מס' 78

דף למנחה

הושע פרקים ו' - י'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ו' - קריאה לשינוי מעמיק

פרק ז' - קלוקלי המלוכה והשרים

פרק ח' - התעלמות מרצון ה'

פרק ט' - הזנות המושרשת בישראל

פרק י' - פריקת העול הפוליטי והמוסר

לימוד מעמיק

התפוררות פנימית של ממלכת ישראל

מרכזו של ספר הושע עוסק בהתפוררות והתפרקות של הממלכה הישראלית מבפנים - תחילתה של ההתפוררות בעוול מוסרי ומשפטי, ומשם מתדרדר העם לאובדן הערכים הדתיים ואף הלאומיים שלו. המשותף לכל התהליך על פי הושע הוא חסרון בידיעת ה', הן במוסריות הנדרשת ממנו והן בהליכה אחריו ובעבודתו.

חלק א - התפרקות השלטון

הושע פותח את ה'ריב' - התוכחה שלו לעם - בבעיה המוסרית: **כִּי אֵינְךָ אֲמַת וְאֵינְךָ חֶסֶד וְאֵינְךָ דַּעַת אֱלֹהִים בְּאָרְץ: אֱלֹהִים וְכַחַשׁ וְרֵצַח וְגִבּוֹל וְנֶאֱמַר פְּרִצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נִגְעוּ (ד', א-ב).** בהקשר זה, המושג 'דעת א-להים' (ומקבילתו 'ראת א-להים') מבטא את עקרונות המוסר הא-להי והחברתי. מכוחו נמנע יוסף מלקחת את אשת פוטיפר ומלהעניש את אחיו (**בראשית מ"ב, יח**), ובהעדרו חשש אברהם שירצחוהו ויקחו את שרי (**בראשית כ', יא**). הפסוק אצלנו מבטא זאת היטב, בפרט את חטאי השחיתות השונים - רצח, ניאוף, גניבה ושקר - כפועל יוצא של חסרון בידיעת ה'.

את הדעת הזו צריכים היו הכהנים והנביאים ללמד את העם. הכהנים היו ממונים על לימוד התורה, והנביאים להוכיח ולעורר לקיום דבר ה'. הושע מאשים את הכהן בבורות של העם, שהגיעה מתוך התרשלותו של הכהן ומאיסתו בתורה: **נִדְמוּ עָמִי מִבְּלִי הַדְּעַת כִּי־אֵתָהּ הַדְּעַת מְאֹסָתָ וְאִמְאָסָאךָ מִכֶּהֵן לִי וְתִשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהִים אֲשֶׁר־בְּנִיךְ גִּסְ-אֲנִי (ד', 1).**

אל חסרון הידיעה והחינוך מצורף גם חסרון המשפט: **שָׁמְעוּ־זֹאת הַכֹּהֲנִים וְהַקְּשִׁיבוּ בַּיִת יִשְׂרָאֵל וּבֵית הַמֶּלֶךְ הַאֲזִינוּ כִּי לָכֵן הִמְשַׁכְּטָ בִּי־פַח הֵייתֶם לְמִצְפָּה וְרִשְׁתָּ פְרוּשָׁה עַל־תְּבוּד (ה', א).** לא רק שהכהנים לא ניסו לחנך את העם לדרך הנכונה, אלא הם ובית המלך, מוסדות השלטון האחראים על הסדר והמשפט בממלכה, התרשלו בתפקידם ובמקום לשפוט את העם ולהסיר עושק, גרמו בעצמם לאנרכיה בשחיתותם.

כפי שהזכרנו בשיעור הקודם, בתקופת נבואתו של הושע החלו מאבקים על המלוכה בישראל לאחר שנים של יציבות. חלופי השלטון הפכו תכופים עד כדי כך שבתקופה של כ-40 שנים מלכו שישה מלכים שונים, חלקם לא הספיקו למלוך אפילו שנה. הנביא איננו מכיר במעמדם של המלכים הללו, ואף מוחה על האופן בו הם מומלכים: **הַם הַמְּלִיכֵי וְלֹא מִמְּנֵי הַשִּׁירֵי וְלֹא יָדַעְתִּי (ח', ד) -** כלומר: המלכים הללו הומלכו על דעת עצמם, בעזרת מרידות ורציחות, ולא על דעת ה' (בשונה מירבעם ויהוא שהומלכו ע"י נבואה). מן הנבואות עולה כי תקופה זו מלווה גם בירידה חדה בצדק ובמשפט כאשר מוסדות השלטון זונחים את חובתם לדון את העם ולהוליכו בדרך הישר. (עוד על כך [בסרטון מאת הרב יעקב מדין](#) ובפוסט מאת עמית גרשון)

העיסוק בתככים פוליטיים במקום בדרישת הצדק בא לידי ביטוי בפרקים ו'-ז'. לאחר שה' מעניש את העם כשחל וככפיר, הוא מצפה להתעוררותם של ישראל לשוב אליו ולבקשו. אך גם תשובה זו, אם היתה, אינה משמעותית: **מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ אֶפְרַיִם מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ יְהוּדָה וְחִסְדְּכֶם כַּעֲנַן בְּקָר וְכַטֹּל מִשְׁכָּיִם הַלַּיְלָה (ו', ד).** העם לא ממשיכים את חסדם ואת התנהגותם הטובה לאורך זמן. הם מתמקדים בתשובה דתית - בהקרבת זבחים ועולות - אך מתעלמים לגמרי משינוי הדרך שצריך לבא אתה: **כִּי חֶסֶד חָפַצְתִּי וְלֹא זִבְח וְדַעַת אֱ-לֹהִים מַעֲלֹת (ו', ו).** (על כך ראה [בפוסט מאת הרב ד"ר בני לאו](#)) במקום זה, ממשיכה הממלכה להתגולל בדמים ובזנות: **גִּלְעָד קָרְיַת פְּעֻלִי אֲנִי עֶקֶבָה מְדֹם: וְכַחֲכִי אִישׁ גְּדוּדִים חָבֵר כְּהַנִּים דָּרָךְ יִרְצֹחוּ-שְׂכָמָה כִּי זָמָה עָשׂוּ (ו', ח-ט).** [הרב יעקב מדין](#) אף מזהה בפסוק זה תיאור של מלחמות המלוכה שבין אפרים למנשה, בין שכם לגלעד.

בפרק הבא, מדמה הושע את המערכת השלטונית למאפיה. **כָּלֶם מְנַאֲפִים כְּמוֹ תַנּוּר בַּעֲרָה מֵאִפָּה יִשְׁבּוֹת מְעִיר מְלוּשׁ בַּצֶּק עֲדַח-חֲמֻצָּתוֹ: יוֹם מִלְכָּנוּ הִחְלוּ שָׁרִים חֲמַת מִיַּזְן מִשֶּׁךְ יָדוֹ אֶת-לִצְעִים: כִּי-קָרְבוֹ כְּתַנּוּר לֶבֶם בְּאֶרְבֶּם כִּל-הַלֵּלָה יִשָּׁן אִפְהֶם בְּקָר הוּא בַעֲד כְּאִשׁ לְהִבָּה: כָּלֶם יַחֲמוּ כְּתַנּוּר וְאָכְלוּ אֶת-שִׁפְטֵיהֶם כִּל-מִלְכֵיהֶם נָפְלוּ אִין-קִרְיָא בְהֶם אֵלֵי (ז', ד-ז).** המאפיה הישראלית ממשיכה לתפקד, אבל בלי השגחה. בזמן שהמלך במסבו, הולך אחר יינו, אין מי שדואג ללוש את הבצק שלא יחמיץ ולשמור על האש בתנור שלא תתלבה. השרים בינתיים עוסקים בתככים ובחטאים, מחממים את המאפיה עד שמכלים אותה בשחיתותם. כך משתלבת הממלכה, וגם העם נכווה מכך: **אֶפְרַיִם הָיָה עֵגֶה בְּלִי הַפּוֹכָה (ז', ח) כְּעוּגָה -** מעין פיתה על טאבון - שלא הופכים אותה או מוציאים אותה מהאש, כך נשרפת הממלכה. (ראה על כך [בסרטון מאת הרבנית שני טרגין](#))

בעקבות ההתפרקות של השלטון, נותר העם במעין ריק ואנרכיה - **כִּי עָתָה יֵאמְרוּ אִין מִלְךָ לָנוּ כִּי לֹא יִדְאֵנוּ אֶת-ה' וְהַמֶּלֶךְ מִה-יַעֲשֶׂה-לָנוּ (י', ג).** ללא יראת א-להים שתנחה אותם, וללא שופטים שיאכפו את החוק, חוזר העם לתקופת השופטים - **לִימֵי הַגְּבֻעָה' (י', ט) -** בה' איש הישר בעיניו יעשה'. מתוך מציאות ההפקר הזו קורא הנביא לעם לאמץ את דרכי ה' ולפעול בכל זאת מתוך צדקה וחסד: **זָרְעוּ לָכֶם לְעִדְקָה קַצְרוּ לְפִי-חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעַת לְדְרוֹשׁ אֶת-ה' עַד-יָבֹא יוֹדָה עֲדֶק לָכֶם (י', יב).**

שאלה למחשבה

העם זונה מדרכי המוסר. בתחילה, הושע מאשים בכך את השלטון הרופף שאינו דואג לחינוך ולשפיטה של העם. אך עם זאת הוא מצפה ומבקש גם מהעם לבחון את דרכיהם ולדבוק בחסד ובצדקה. מהו לדעתכם היחס בין האחריות של השלטון הציבורי לחינוך ולשמירה על הסדר, לעומת הציפייה מכל אדם לבחור בדרך טובה בעצמו?

חלק ב - הזנות

אובדן הערכים, שבא עם התפרקות הממסד והשלטון, מתואר אצל הושע כזנות. הזנות הזו באה לידי ביטוי בכמה מישורים: הן בזנות ממש והן כמשל להליכה אחר התאוות ולהפרת קשרים ובריתות. מתוך הריק שנוצר אצל העם מחסרון דעת א-להים, תאוותיהם מושכות אותם באופן טבעי - **זָנוּת וַיִּזְן וְתִירוֹשׁ יִקְחֵ-לֵב (ד', יא).** הושע טוען

שזנות הלב אחרי תאוות יין ומשתה מביאה להתרשלות אנשי השלטון בתפקידם. במשל המאפיה שראינו, המלך עסוק ביין ולצון, בזמן שהשרים 'מתחממים' בניאופיהם ומעלים את המקום באש. גם משחק המילים בין 'ניאוף' ל'אופה' משמש כחלק מהמסר הזה של הושע.

אך הזנות בהושע משמשת גם משל למשהו משמעותי יותר - הזנות אחרי העבודה הזרה, לזבח ולקטר על כל גבעה ותחת כל עץ רענן מתוך מחשבה שבעזרת העבודה הזרה תגיע הברכה ויסופקו תאוותיהם. הנביא משווה את העבודה הזרה לזנות עד כדי כך שהוא טוען שהזנות הרוחנית של העם גרמה לפריחת תופעת הזנות אצל בנותיהם: **עַל־רֵאשֵׁי הַהָרִים יִזְבְּחוּ וְעַל־הַגְּבָעוֹת יִקְטְרוּ תַחַת אֲלֹנִים וְלִבְנֵהּ וְאֵלֶּהּ כִּי טוֹב צִלָּהּ עַל־כֵּן תִּזְנֶינָה בְּנוֹתֵיכֶם וְכִלְוֵיתֵיכֶם תִּנְאַפְנָה (ד', יג).**

בנוסף לכל אלה, הושע מדמה את ההישענות על עמים אחרים (אשור ומצרים) לזנות ולעזיבת ה'. במקום לנצל את הריק שנוצר לאחר הכרתת עבודת הבעל בימי יהוא, כדי לחזור לעבודת ה', מחפשים העם משען ומשמעות בתרבויות של המעצמות העולות מצפון ומדרום. אֲפָרִים בְּעַמִּים הוּא יִתְבּוֹלֵל אֲפָרִים הִיָּה עֵגֶה בְּלֵי הַפּוֹכֶה: אֲכָלוּ זָרִים כָּחוּ... וְלֹא־שָׁבוּ אֶל־ה' אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא בִקְשׂוּהוּ בְּכָל־זֹאת: וַיְהִי אֲפָרִים כִּי־זָנְהָ פוֹתָהּ אִין לֵב מִצְרַיִם קָרְאוּ אֲשׁוּר הִלְכוּ (ז', ח-יא). ההליכה אחר העמים האחרים ותרבותם נמשלת גם היא לזנות מאחרי ה' ולשכחתו. פיתוח תלות בבשר ודם על פני הא-להים היא עוון חמור לא רק מצד הפרת הברית, אלא גם מצד הכפירה בכוחו ויכולותיו (שמע על כך ב**פוסט מאת הרב ד"ר בני לאו**). בהקשר זה הופכת ה'שיבה' למצרים לסמלית - סמל להסתמכות על כח האדם ולניתוק הקשר והברית הראשונית עם ה' (ראה על כך ב**שיעור 'קהילות לומדות' בנושא זה**).

הושע חושש מהתפשטות התופעה גם לממלכת יהודה: **אִסְיֹנָה אֶתָּה יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי־אֲשֵׁם יְהוּדָה (ד', טו)**. אכן, גם בממלכת יהודה אנו מוצאים בתקופה זו ביטוי להלך הרוח הזנותי אחרי עמים אחרים: אחז - שנעזר במלך אשור למלחמה, ובסוף אף מושפע תרבותית ומעתיק את המזבח מדמשק אל בית המקדש; וחזקיהו - שנוטה להשען על מצרים לעזרה מפני כיבושו של מלך אשור. אחת המטרות המרכזיות של הנביא ישעיהו, שנבא על פי חז"ל במקביל לתקופתו של הושע, היא לעמוד כחומה אל מול הפרץ הזה ולמנוע את הישענות ממלכת יהודה על עם זר: **הוֹי הַיְדֵיִם מִצְרַיִם לְעֹזְרָה עַל־סוּסִים יִשְׁעֵנוּ וַיִּבְטְחוּ עַל־רֶכֶב כִּי־רַב וְעַל פָּרָשִׁים כִּי־עֲצָמוּ מְאֹד וְלֹא שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְאֵת־ה' לֹא דָדְשׁוּ (ישעיהו ל"א, א)**. כתיקון לנהיה התרבותית של ישראל אחר שתי המעצמות הללו, הוא אף מנבא שיתרחש תהליך הפוך ומצרים ואשור ימשכו אחר תרבות ישראל ויהפכו לעובדי ה': **בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי־יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁיהָ לְמִצְרַיִם וְלֹא־אֲשׁוּר בְּרֶכָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: אֲשֶׁר בָּרְכוּ ה' צְבָאוֹת לְאֹמֶר בְּרוּךְ עַמִּי מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה יְדֵי אֲשׁוּר וְנִחַלְתִּי יִשְׂרָאֵל (ישעיהו י"ט, כד-כה)**.

חלק ג - אובדן הזהות

ההליכה אחרי עמים אחרים, יחד עם שכחת ה', משמעותם איבוד הסמנים המרכזיים של יחוד עם ישראל. כל מהותו של העם נשענת על היציאה ממצרים והתייחדות לידיעת ה' ועבודתו, ותהליכים אלה הופכים את הקערה על פיה. אכן, על פי הושע, זנותו של עם ישראל גורמת לו לאבד את זהותו והוא נבלע בגויים: **אֲפָרִים בְּעַמִּים הוּא יִתְבּוֹלֵל (ז', ח)**; **נִבְלַע יִשְׂרָאֵל עִתָּהּ הָיוּ בְּגוּיִם כְּכֹלִי אִין־חֶפְץ בּוּ (ח', ח)**. (עוד על כך שמע ב**פוסט מאת הרב דוד מנחם**).

כאשר עם ישראל מתנכר לייחודו ולהגדרתו העצמית, ומחפש במקום זאת להגדיר את עצמו דרך תרבויות שונות או עמים אחרים, הוא נבלע ומתמוסס והופך לחסר משמעות. במובן זה הופכת הזנות ליותר מאשר בגידה בבן ברית - היא מבטאת בגידה בהגדרה העצמית והפנימית של העם.

זוית אישית

הושע מתייחס לזנות כביטוי להלך רוח עמוק בנפש האדם - חוסר אמונה בערך העצמי, המביא לחיפוש סיפוק והגדרה עצמית אצל אנשים אחרים. היכן אתם מוצאים בעצמכם לפעמים את תחושת חוסר הערך או הריקנות, המביאה לצורך להגדיר את עצמי מבחוץ על פי אנשים אחרים? מהם הערכים הפנימיים שלכם שראויים להערכה והכרה עצמית?

משל הזנות בהושע אינו מסתכם בתוכחה על הפרת הברית, שאולי ניתן לסלוח עליה ולתקן. הושע מעמים על הנמשל גם את המשמעות המעשית הכואבת של זנות - לידת ילדים שאינם שייכים לבעל האשה. המשמעות הזו מתוארת כבר בפתיחת הספר, כאשר הושע קורא לבנו השלישי 'לא עמי', התנכרות הנובעת מבטחון מוחלט שהבן הזה לא ממנו. תופעה זו מתבטאת גם בנמשל ובהמשך נבואותיו של הושע, שם הוא חוזר ומנבא כי ה' ימאס בממלכת ישראל ויתנכר אליהם, כמו אל בני זרים: **בְּה' פָּגְדוּ בְּיַבְנֵים זָרִים יִלְדוּ עִתָּה יֹאכְלֶם חֶדְשׁ אֶת־חֶלְקֵיהֶם (ה', ז); 'מֵאִסָּם אֱלֹהֵי כִּי לֹא שָׁמְעוּ לֹו וַיְהִי נִדְדִים בְּגוֹיִם (ט', ז)**. עד כדי כך הדבר מגיע, שבגמרא במסכת יבמות, במסגרת דיון בשאלת מעמדם של גולי מלכות ישראל, מובאת אמירתו הקיצונית של שמואל: "לא זזו משם עד שעשאו עובדי כוכבים גמורים שנאמר (הושע ה, ז) בה' בגדו כי בני זרים ילדו" (יבמות יז עמוד א).

באותה הגמרא ביבמות נטענת הטענה כי לא ניתן לקבל גרים ממדינות אליהם גלו ישראל, מתוך חשש שמא המתגיירים הם לא גויים אלא ממזרים מבני ישראל האסורים לבא בקהל. דווקא פסיקתו של שמואל כי הם כולם נחשבים לגויים גמורים, היא הנותנת תקווה לגולי ישראל לשוב להיות לעם ה' ולדבוק בו דרך תהליך הגיור.

נבואות בראי הדורות

שאלת יהדותם של עשרת השבטים עלתה לדיון מעשי במאות האחרונות, עם התודעות העולם היהודי לקהילות מנותקות בעלות מסורת ישראל בהודו, באתיופיה ובמקומות נוספים. בין השאר עלתה השאלה האם יש להתייחס אליהם כיהודים בכלל.

הרב משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, יו"ד ח"ד מ"א) סמך על אמרתו של שמואל, ובקש לדרוש מהם גיור לחומרא. אמנם, בדבריו לחתנו, הרב טנדלר, הסביר הרב פיינשטיין שיש בדרישתו דוקא הקלה גדולה, בכך שהוא פוטר את הקהילות הרחוקות הללו, שמנהגיהם הדתיים לא תמיד תאמו את ההלכה, מחשש של ממזרות האוסרת לבא בקהל. על פיו יוצא, כי דווקא הריחוק ההלכתי שלומד שמואל האמורא מהושע, הוא שמאפשר לשבטי ישראל הזרויים בגוים לשוב להיות לעם ה' ולדבוק בו דרך תהליך הגיור, ולא להיות מורחקים לנצח בגלל ספקות.

לעומת הרב פיינשטיין טען הרב עובדיה יוסף (שו"ת יביע אומר ח"ח, אבן העזר י"א) שיש לנהוג עם קהילת יהודי אתיופיה כיהודים לכל דבר, מאחר שהם התבדלו מהגויים סביבם. הרב עובדיה גם סמך על דברי הרדב"ז (שו"ת הרדב"ז ח"ז ה'; ח"ד רי"ט; ח"ז, ט). שנקרא לדון בדבר מעמדם של יהדות אתיופיה כבר לפני חמש מאות שנה ופסק שהם יהודים. הרב עובדיה יוסף לא חשש לממזרים בקהילות אלה, כיוון שלא הכיר בקידושין שלהם כקידושין הלכתיים, וממילא לא חשש מאיסורי אשת איש ויבמה.

כיום, בעקבות פסיקת הרב עובדיה, חלק גדול מהקהילות הללו אינן נדרשות לעבור גיור לחומרא על ידי הרבנות הראשית. למעשה, על פי פסיקתו התירו לבני הקהילה האתיופית לעלות לארץ, ועד היום הם מקבלים על עצמם את פסקי הרב עובדיה יוסף, שקבלם וקרבם.

סיכום

עם ישראל נמצא בתקופה קשה - ראשי העם עסוקים בזנות ובתככים, ומותירים את העם ללא שלטון וללא הכוונה. מתוך הריק שנוצר, נמשכים ישראל אל תאוותיהם שלוחות הרסן ואל תרבויות העמים האחרים, ושוכחים את ה' א-להיהם, עד שלא נותר במה לזהות אותם כישראל. במידה רבה, הושע מנבא על ישראל שיתבללו בגוים ויאבדו לחלוטין את ייחודם כעם ה', אך בסופו של דבר הוא גם מותיר מקום לתיקון, עליו נרחיב בשבוע הבא.

להרחבה

[מתן על הפרק - זף לימוד לפרקים ז-ח](#)

[מתן על הפרק - דף לימוד לפרקים ט-י"א](#)

[שיעור מאת הרב פרופ' יהודה ברנדס: לדמותו של אפרים בספר הושע](#)

[שיעור מאת ד"ר נריה קליין: מוטיבים מרכזיים בספר הושע](#)

[שיעור מאת הרב יובל שרלו: מבנה ספר הושע ופשוטו](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בתקווה לתיקון בסיומו של ספר הושע.